

Тетяна Луковенко
Слов'янський державний педагогічний університет

ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НОМЕНКЛАТУРНИХ ЛЕКСЕМ У ГОМЕОПАТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

© Луковенко Т., 2008

Статтю присвячено вивченню української гомеопатичної лексики. Розглянуто функціонування* українських номенклатурних лексем у галузі гомеопатії, зокрема, проаналізовано аспекти формування номенклатурних найменувань гомеопатичних препаратів.

The article devotes to the studying of the Ukrainian homeopathic lexis. It deals with the functioning of the Ukrainian nomenclature lexemes in the branch of the homeopathy, in particular, the aspects of the nomenclature designations' forming of the homeopathic preparations are analyzed.

Упродовж останніх років значну увагу дослідників привертає проблема впорядкування й систематизації термінології різних галузей. У цьому аспекті окреме місце відводиться гомеопатичній лексиці, яка, незважаючи на інтенсивний розвиток гомеопатичної практики, й досі не має належного опрацювання в сучасній лінгвістиці.

Чільне місце в гомеопатичній термінології посідають номенклатурні назви гомеопатичних ліків. Метою пропонованої праці є аналіз аспектів формування номенклатурних найменувань гомеопатичних препаратів.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань:

- виокремити поняття номенклатури як складника спеціальної лексики;
- з'ясувати особливості номінації гомеопатичних ліків.

Актуальність статті зумовлена тим, що досі гомеопатична лексика не була об'єктом розгляду, не проаналізовано номенклатурні найменування гомеопатичних препаратів, не вивчено особливості їхньої номінації.

Дослідження потребувало застосування методу компонентного аналізу та описового методу.

У сучасній лексикології вивченням співвідношення *термінології* і *номенклатури* займалися такі відомі мовознавці, як О. С. Ахманова, Н. В. Васильєва, Г. О. Винокур, Т. Р. Кияк, В. М. Лейчик, Н. В. Подольська, О. О. Реформатський, О. В. Суперанська, А. Д. Хаютін, Д. С. Шелов та ін. Дотримуючись думки про взаємозв'язок термінології й номенклатури як складників спеціальної лексики, науковці наголошують на доцільності розмежування змісту цих понять. Так, О. С. Ахманова зазначає, що термін – це «слово чи словосполучення** спеціальної (наукової, технічної та ін.) мови, що створюють для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів» [1, с. 474], тоді як «номенклатура – це сукупність спеціальних термінів-назв, що вживаються в певній науковій галузі, назви типових об'єктів якоїсь галузі (на відміну від термінології, яка охоплює позначення узагальнених понять і категорій)» [1, с. 270].

На визначення природи терміна й номенклатури впливає специфіка аналізованої наукової галузі. Так, розуміння номенклатури, за Г. О. Винокуром, стосується технічних терміносистем

* функціонування – ред.

** словосполука – ред.

[2, с. 8]. С. А. Хватов пропонує до номенклатурних біологічних найменувань залучати латинські назви рослин і тварин, дані відповідно до вимог і принципів ботанічної та зоологічної таксонії, основи якої розроблені К. Ліннеєм і Ч. Дарвіном [3, с. 49]. Н. А. Цимбал, розглядаючи субмову хімії, пропонує вважати номенклатурою сукупність назв типових об'єктів певної наукової галузі, що створюються за певними правилами [4, с. 17].

Л. О. Симоненко у своїх працях відзначає, що «між термінами і номенами немає перехідної межі, останні можуть у певних випадках переходити в розряд термінів» [3, с. 50].

Ми підтримуємо думку О. А. Покровської та С. М. Руденко, які, розглядаючи відношення в межах певної предметної галузі *термінології* і *номенклатури*, підкреслюють, що «спеціальна лексика становить семіотичну систему, а не список слів навіть і на позначення спеціальних предметів (явищ, речей). Система відрізняється від списку впорядкованими відношеннями між лексичними одиницями, що відбивається в семантичній структурі терміна. У дефініції терміна чітко ієрархічно представлені набори сем – від родових до видових. Дефініція номена є останньою ланкою в цій семантичній низці» [5, с. 70].

Оскільки досліджувана гомеопатична лексика є багаторівневою структурою, зосередимо увагу на такому її складникові, як номенклатурні назви гомеопатичних препаратів, які й стали об'єктом аналізу.

Матеріалом дослідження є вибірка найменувань гомеопатичних ліків із довідників для провізорів як вітчизняних, так і зарубіжних фірм-виробників.

Гомеопатичні препарати, наявні на українському фармацевтичному ринку, поділяють на дві великі групи:

1) *гомеопатичні лікарські монопрепарати* (далі – *ГЛМ*) – гомеопатичні лікарські засоби, виготовлені з однієї гомеопатичної субстанції, патогенез якої описаний у гомеопатичній фармакології (*Materia medica*);

2) *гомеопатичні комплексні препарати* (далі – *ГКП*) – препарати, до складу яких входить кілька простих гомеопатичних лікарських засобів.

У гомеопатії не існує чітких правил номінації лікарських препаратів. За поняттєвими ознаками лексеми на позначення назв лікарських гомеопатичних препаратів умовно поділяємо на дві семантичні групи:

1) **технологічні номени** – це номени, мотивація яких залежить від назв сировинних джерел, що є складниками певного гомеопатичного препарату;

2) **комерційні номени** – це номени, в основу мотивації найменування яких покладено назви хворіб, синдромів, станів людини, назви фірм-виробників та ін., що суттєво впливає на комерційний успіх препарату.

До технологічних номенів залучаємо переважно назви гомеопатичних лікарських монопрепаратів, найменування яких вмотивовано латинськими назвами сировинних джерел, що використовуються в процесі їх виготовлення:

1. **Найменуванням ГЛМ із сировинного джерела рослинного походження** є латинські ботанічні назви, як-от: *Aposynum*, *Abrotanum*, *Actaea spicata*, *Colchicum*, *Crataegus oxyacantha*, *Linaria vulgaris*, *Lycopodium clavatum*, *Phytolacca decandra* тощо.

Українськими еквівалентними лексемами на позначення найменування ГЛМ виступають транслітеровані латинські назви: *Апоцидум* (препарат із *Aposynum cannabinum L.* – *Кендир коноплевий*), *Абротанум* (препарат із *Artemisia abrotanum* – *Полин лікарський*), *Актея спіката* (препарат із *Actaea spicata* – *Воронець колосистий*), *Кольхікіум* (препарат із *Colchicum* – *Пізньоцивіт*), *Кратегус оксіаканта* (препарат із *Crataegus oxyacantha* – *Глід*), *Лінарія вулгаріс* (препарат із *Linaria vulgaris* – *Льонок звичайний*), *Лукоподіум кляватум* (препарат із *Lycopodium clavatum* – *Плаун булавовидний*), *Фітолякка декандра* (препарат із *Phytolacca decandra* – *Лаконос американський*) та ін.

2. **Найменуванням ГЛМ із сировинних джерел, що є мінералами та синтетичними сполуками**, постають латинські назви хімічних елементів, кислот, оксидів та солей, як-от: *Ammonium carbonicum*, *Barium carbonicum*, *Calcium phosphoricum*, *Kalium bromatum*, *Kali hydrojodicum*, *Ferrum sulfuricum*, *Zincum sulphuricum* тощо.

Українськими відповідниками таких найменувань є:

– транслітеровані латинські назви: *Аммоніум карбонікум, Баріум карбонікум, Кальціум фософрікум, Каліум бротанум, Калі гідроїодікум, Ферум сульфурікум, Цинкум сульфурікум* та ін.

– переклад хімічного терміна: *Карбонат амонію, Карбонат барію, Фосфат кальцію, Бромід калію, Йодистий калій, Сульфат заліза, Сульфат цинку* і под.

3. Для виготовлення нозодів та органопрепаратів використовують сировину тваринного походження – виділення тварин, секрет деяких органів, витяжки органів молодих тварин та патологічно змінених тканин людини і тварин, зміїні отрути, павуки, мурахи, морська губка, молоко і под. **Найменуванням ГЛМ із сировинних джерел тваринного походження** є також латинські назви відповідного сировинного джерела: *Carcinoma bronchium, Cystopyelonephritis, Diphterinum* тощо.

Українськими еквівалентами ГЛМ цієї групи є транслітеровані латинські назви: *Карцинома бронхіум (нозод карциноми бронха), Цистопіелонефритіс (нозод цистопіелонефриту), Дифтеринум (нозодний препарат дифтерії)* та ін.

4. Доцільно залучити до групи технологічних номенів й ускладнені назви гомеопатичних комплексних препаратів, оскільки мотивація їх найменування залежить від назви сировинного складника, який здебільшого є першим у рецептурі препарату:

– *Алое-плюс (Aloe-plus), Агнус-плюс (Agnys-plus), Авена-плюс (Avena-plus), Аконіт-плюс (Aconit-plus), Аурум-плюс (Aurum-plus), Белладонна-плюс (Belladonna-plus), Бріонія-плюс (Bryonia-plus), Валеріана-плюс (Valeriana-plus), Ехінацея-плюс (Echinacae-plus), Фітолакка-плюс (Phytolacca-plus), Дулькамара-плюс (Dulcamara-plus), Лахезис-плюс (Lachesis-plus), Сенія-плюс (Serpia-plus), Табакум-плюс (Tabacum-plus), Фософр-плюс (Phosphor-plus)* тощо, де елемент *plus* вказує на форму випуску препаратів, а саме: гранули, каплі, бальзами;

– *Алое ДН (Aloe DN), Арніка ДН (Arnica DN), Гамамеліс ДН (Hamamelis DN), Пеонія ДН (Paeonia DN), Прополіс ДН (Propolis DN), Рус ДН (Phus DN), Силіцея ДН (Silicea DN), Туя ДН (Thuja DN), Апіс ДН (Apis DN), Арніка ДН (Arnica DN), Календула ДН (Calendula DN), Ледум ДН (Ledum DN)* та ін., де буквосполучення *ДН* функціонує на позначення таких форм випуску гомеопатичних ліків, як: мазі, свічки, олії, оподельйоки.

5. До технологічних номенів ми відносимо й назви препаратів, що утворені поєднанням **сировинного джерела та форми випуску препарату**:

– *Арніка мазь, Белладонна мазь, Календула мазь, Туя мазь, Хамомила мазь, Цинк-борная мазь* та ін.;

– *Туя олія, Хамомила олія* тощо.

6. В окремому групу виділяємо номени, що є назвами рідких КГП:

– **номени, утворені поєднанням назви основного сировинного джерела та лексеми комполітум**: *Ескулюс комполітум (Aesculus compositum)* (Ескулюс хіпокастанум (Aesculus hippocastanum) – Гіркокаштан звичайний) + *compositum* – складений, складний, багатокомпонентний);

– **номени, утворені поєднанням назви сировинного джерела та лексеми ін'ель**, що функціонує на позначення ін'екційних препаратів, що містять тільки один активний інгредієнт: *Трихомонаден-Флюор-Ін'ель (Trichomonaden-Fluor-Ingeel)* – Трихомонаден-Флюор-Нозод (Trichomonaden-Fluor-Nosod) + *ін'ель*;

– **номени, утворені поєднанням назви основного сировинного джерела та лексеми гомаккорд**, що функціонує на позначення комплексних ін'екційних та пероральних препаратів звичайної та посиленої дії: *Нукс воміка-Гомаккорд (Nux vomica-Homaccord)* – Нукс воміка (Nux vomica – Рвотний горіх) + *гомаккорд (Homaccord)*;

Різнопланово фармацевти підходять до найменування комплексних гомеопатичних препаратів, назви яких ми залучаємо до комерційних номенів. Ми зробили спробу визначити особливості утворення цих номенів у сучасній гомеопатичній фармації.

Кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст. ознаменувався бурхливим розвитком реклами, що насамперед знайшло свій відбиток у номенклатурних назвах товарів та послуг. «Ми живемо в час номенклатури. Адже номенклатура і реклама – рідні сестри, вони не можуть існувати одна без одної» [6, с. 22]. Не залишилась осторонь і гомеопатична номенклатура. Для пропагування й рекламування фірми-

виробника дедалі помітнішою є тенденція використання в назвах КГП назв фірм-виробників. Тут також можемо виділити кілька типів номінації:

– **номени, утворені поєднанням назви фірми-виробника з цифровим доповненням.** Цифровий ряд позначає форму випуску гомеопатичного препарату: «Едас – 101», «Едас – 102» – краплі, «Едас – 201», «Едас – 202» – мазі, «Едас – 401», «Едас – 402» – розтирки, «Едас – 801», «Едас – 802» – олії, «Едас – 903», «Едас – 904» – гранули тощо;

– **номени, утворені поєднанням назви хвороби з абрєвіатурною назвою фірми-виробника:** Гомеопатична асоціація Ленінграда – Санкт-Петербурга (ГАЛС) використовує таку мовну формулу: *Астмогалс (Astmohals)*, *Гастрогалс (Gastrohals)*, *Кардиогалс (Kardiohals)*, *Мастогалс (Mastohal)*, *Урогалс (Urohals)*, *Простагалс (Prostahals)* та ін.;

– **номени, утворені поєднанням синдрому захворювання та назви фірми-виробника:** *Гінекохеель (Ginacoheel)*, *Нервохеель (Nervoheel)*, *Псоринохеель (Psorinoheel)* тощо;

– **номени, утворені поєднанням назви хвороби та назви фірми-виробника:** *Ангін-Хеель (Angin-Heel)*, *Бронхаліс-Хеель (Bronchalis-Heel)*, *Грип-Хеель (Grippe-Heel)*, *Клімакт-Хеель (Klimakt-Heel)* та ін.;

– **номени, утворені поєднанням назви фірми-виробника та назви хвороби чи можливості здолати недуг:** *Біолайн артрит*, *Біолайн біль*, *Біолайн киньпалити*, *Біолайн застуда*, *Біолайн нервозність*, *Біолайн мастит* тощо.

Аналіз фактичного матеріалу виявив і назви з абсолютно прозорою семантикою, які створені для маніпуляції свідомістю пацієнта, програмуючи його на боротьбу з хворобою. Ці номени ми виокремлюємо в такі групи:

– **номени, що вказують на кінцеву мету лікування:** «Для регуляції ваги», «Для стимуляції захисних сил організму», «Для покращення обміну речовин і очищення організму», «Заспокійливе» та ін.;

– **номени, що вказують на призначення ліків:** «Від кашлю», «Під час захворювання вен», «Під час захворювання суглобів» тощо;

– **номени, що вказують на протидію хворобі:** *Антидіабет*, *Антигрип*, *Антигерпес* та ін.

Отже, різноманітність форм комерційних номенів є наслідком творчого підходу фармацевтів-гомеопатів до утворення назв ліків, що зумовлено, очевидно, посиленням конкуренції на ринку гомеопатичних препаратів.

Проведений аналіз дозволяє нам говорити про те, що гомеопатична номенклатура, як і номенклатура, наприклад, біології, фізики, хімії тощо, визначає специфіку відповідної науки. Номенклатурні назви є достатньо поширеними в гомеопатичній лексиці, і їх розумне використання може сприяти збільшенню попиту на гомеопатичні препарати, адже, як відомо, альтернативна медицина в сучасному суспільстві набуває все більшого значення.

Перспективним постає подальше вивчення нових аспектів формування складників гомеопатичної лексики (на матеріалі номенклатури гомеопатії).

1. Ахманова О. С. *Словарь лингвистических терминов*. 2-е изд., стереотип. М., 1969. – 608 с.
2. Винокур Г. О. *О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии* // *Сборник статей по языковедению / Моск. ин-т ист., филос. и лит-ры*. – 1939. – Т. 5. – С.3–54.
3. Симоненко Л. О. *Формування української біологічної термінології / АН УРСР. Ін-т мовознавства; Відп. Ред. М. М. Пещак*. – К.: Наук. думка, 1991. – 152 с.
4. Цимбал Н. А. *Сучасна українська термінологія органічної хімії*. – Умань: РВЦ «Софія». 2007. – 135 с.
5. Покровська О., Руденко С. *Дослідження нових аспектів формування складників кулінарної термінології (на матеріалі номенклатури кулінарної лексики)* // *Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць / Відп. ред. Л.О. Симоненко*. – К.: КНЕУ, 2003. – Вип.V – С.69–74.
6. Лейчик В. М. *Люди и слова*. – М., 1982. – 176 с.
7. *Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник / Відп. ред. А. М. Гродзінський*. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1990. – 554 с.
8. Світлична Є. І., Толок І. О. *Латинська мова: Підручник*. – 2-ге видання. – К.: ВД «Професіонал», 2005. – 400 с.